

Motivy českých pracovních migrujících a strategie vstupu do cílového prostoru.

Zaměření na ekonomicko-politický kontext | Alena Pařízková

Alena Pařízková

Motivy českých pracovních migrujících a strategie vstupu do cílového prostoru. Zaměření na ekonomicko-politický kontext^{1, 2}

Abstract:

Labour migrants always leave their home country with some expectation and goals which they want to fill in the destination country. Their goals are strongly influenced by economic and political situation in both countries. This paper is based on an ethnographic research and it focuses on motives and strategies of current labour migrants from the Czech Republic. The most attractive country for them is the United Kingdom. They opened their labour markets for newcomers in May 2004 when the Czech Republic entered the EU. The research of current migrants shows that they look abroad for self-realization more than for purely economic reasons. Findings from the research indicate that the language plays the biggest importance in motivation for migration. However the economic motives still persist. The other influential factor for initiating migration is a favourable political situation. Among the contemporary labour migrants there can be detected two main strategies of entrance – the utilizing of social networks and using services of specialized labour agencies.

1) Tato studie vznikla s podporou Grantové agentury České republiky (grant č. 403/09/0038) a za finanční podpory vnitřního grantu Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni.

2) Toto je upravená a rozšířená verze textu, který byl přednesen v rámci workshopu „Inequalities and Migration in Post-communist Societies“ pořádaném Polskou sociologickou asociací v Poznani, 21. – 22. 09. 2009, a která byl zveřejněn v připravované knize.

Klíčová slova: pracovní migrace, motivy, migrační sítě, agentury, životní standard, ubytování, Velká Británie.

Key words: labor migration, motives, migration networks, agencies, living standard, accommodation, United Kingdom.

V případě ekonomické migrace opouští jedinci své rodné země proto, aby zlepšili svůj socio-ekonomický standard. Odjíždějí za lepší práci, výdělkem a získáním vyšší životní úrovně. Většina občanů České republiky, kteří ji v současné době opouštějí, může být zařazena do kategorie ekonomické migrace stejně jako většina občanů/ek zemí střední Evropy (OKÓLSKI, 2004). Celou druhou polovinu 20. století byla Česká republika, resp. tehdejší Československo, vyloučena z procesu pracovní mobility. Politická změna režimu po roce 1989 přinesla střední a východní Evropě v této oblasti nové možnosti. Do vstupu České republiky do Evropské unie (EU) v roce 2004 byla nedílnou součástí tohoto procesu ilegality. Mnohé země Evropy sice otevřely po pádu Berlínské zdi své hranice pro bezvízový vstup, ale pracovní trhy zůstaly stále relativně uzavřené. Teprve postupně začaly „staré“³ země EU otevírat své pracovní trhy a tím také rozšiřovaly možnosti pro pracovní migraci. Tyto příležitosti stále rostou⁴.

Pracovní migranti/ky⁵ opouští svou zemi s určitými očekáváními a motivy, které chtějí v zahraničí naplnit. Tato očekávání jsou silně ovlivněna ekonomickou a politickou situací jak ve výchozím, tak cílovém prostoru. Existují také další významné faktory ovlivňující migrační proces, jako např. sociální či osobní důvody. Tento text se při analýze pracovní migrace z České republiky do Velké Británie soustředí zejména na faktory ekonomické a politické, neboť ty nejen že významně ovlivňují motivace k migraci a strategie odchodu pracovních migrantů/ek, ale také samy za posledních 20 let prochází v kontextu evropského prostoru významnými změnami.

Předkládaná studie je založena na kvalitativním výzkumu pracovních migrantů/ek z České republiky do zahraničí, konkrétně do Spojeného království Velké Británie

3) Jako staré země EU jsou označovány ty, které byly členy před 1. květnem 2004

4) Možnosti pracovní migrace se postupně objevovaly také do zemí mimo EU. Například Nový Zéland od roku 2005 otevřel programy pro získání pracovního povolení. Jedná se ale o programy s omezeným počtem krátkodobých pracovních víz ročně. Například program Czech Working Holiday Scheme nabízí ročně 1200 míst (více na: <http://www.immigration.govt.nz/migrant/stream/work/workingholiday/czechwhs.htm>). V současné době je pro občany České republiky nejatraktivnější prostor pro pracovní migraci uvnitř EU.

5) Pojmy migrující a migrant/ka označují jedince v migračním procesu. Jsou používány synonymně, a to ze stylistických důvodů.

a Severního Irsku (dále jen Velká Británie)⁶. Jejím cílem je ukázat souvislosti mezi ekonomicko-politickou situací v obou zemích a motivy a jednáním migrujících. V tomto kontextu analyzují faktory, které české migrující ovlivňují v jejich rozhodování a motivují⁷ je k odchodu za prací do ciziny. Další zájem je soustředěn na volbu způsobu vstupu do cílového prostoru. Na základě výpovědí migrujících prezentují, jak se během posledního desetiletí změnila strategie vstupu do cílového prostoru, tedy v tomto případě do Velké Británie. Stanovené cíle migrujících jsou úzce provázány s požadavky na životní standard v procesu migrace. Tento vztah analyzují skrze dráhy bydlení zpovídáných jedinců.

Metoda sběru dat:

Studie je vedena optikou a metodologií kvalitativního paradigmatu, konkrétněji zásadami interpretativního výzkumu. Ten umožňuje hlouběji nahlédnout do komplexnosti fenoménu pracovních migrací a zkušeností samotných aktérů. Práve z tohoto důvodu mi kvalitativní paradigma bylo pruvodcem pro hledání odpovědí na otázky, „jak je sociální zkušenost vytvářena a jaký je jí dáván význam.“ (DENZIN a LINCOLN 2005:10). Hlavním výzkumným nástrojem jsou hloubkové rozhovory s narativními⁸ prvky s pracovními migranty/kami. Informace z rozhovorů doplňují statistickými daty z obou zemí – zemí původu a cílové země.

Výzkum se soustředí na pracovní migranty/ky směřující na počátku své zkušenosti do nízko-kvalifikovaných pracovních pozic, v nichž stále nachází (zejména své první) zaměstnání většina imigrantů/ek přicházejících z nově přistoupivších zemí⁹ (HOME OFFICE 2009). Migrující - „nováčci“ tedy často směřují do sekundárního trhu práce. Tento typ migrace považují za symbol pracovní migrace, který je nejčastěji ve veřejném diskursu zviditelňován a problematizován. Počáteční směřování do nekvalifikovaných

6) Další oblíbenou destinací českých pracovních migrantů/ek je také Irsko. Z tohoto důvodu byli také vybíráni k rozhovorům jedinci, kteří pracovali v Irsku. Ale z finančních důvodů byl výzkum v zahraničí omezen pouze na Velkou Británii, tudíž se studie soustředí pouze na tento prostor.

7) Motiv v tomto textu definuji jako důvod a příčinu určitého chování.

8) Naraci definuji jako orální „delší příběh o významném aspektu života jedince“ (Chase 2005:652).

9) Většina registrovaných imigrantů v období od května 2004 do března 2009 pracovala na různých pozicích v továrnách (28 %), skladech (8 %), v balárnách (6 %), kuchyních a cateringu (6 %) nebo jako uklízeči/práce v domácnostech (6 %) Další pracovní pozice patří k nejčastěji registrovaným pracím jsou čističské, čišnice, pokojská, práce v zemědělství, konstrukce a prodej (HOME OFFICE 2009: 14).

a nízkokvalifikovaných pracovních pozic v cílovém prostoru bylo tedy hlavním kritériem volby konverzačních partnerů/ek.

Pro účel této studie jsem vyhledávala jedince, kteří v současné době stále jsou migrujícími nebo jejich zkušenost s pracovní migrací není starší než deset let. Hloubkové rozhovory byly vedeny jak se současnými migrujícími ve Velké Británii, tak také s jedinci, kteří svou migrační zkušenost ukončili a nyní žijí v České republice. Nakonec jsem zpovídala 62 konverzačních partnerů a partnerek během let 2008 a 2009, z nichž svou migrační zkušenost již ukončilo 14 zpovídaných jedinců. Zbytek v době rozhovoru stále žil a pracoval ve Velké Británii.

První série rozhovorů byla uskutečněna v červenci roku 2008 ve Velké Británii. Další sada rozhovorů byla uskutečněna v březnu až květnu 2009 v České republice. Poslední rozhovory se odehrály opět ve Velké Británii. Základním tématem rozhovorů byla migrační zkušenost jedince. Konverzační partneři/rky byli nejprve požádáni, aby vyprávěli svůj „příběh“ odchodu do ciziny. Po skončení jejich vyprávění byly migrujícím kladeny rozvíjející dotazy k jednotlivým užším tématům migračního procesu, které tvořily následující osu – důvody odchodu, vstup do cílového prostoru a orientace v něm, pracovní a životní zkušenosti, otázka návratu. Cílem bylo získat komplexní popis a hodnocení zkušeností migrantů a migrantek. Data byla analyzována s pomocí softwaru MAXQDA 10 a se zapojením principů tematické analýzy.

Participantí/ky výzkumu byli kontaktováni přes osobní síť, pomocí techniky sněhové koule a prostřednictvím webové stránky věnující se pracovním migrujícím z České republiky. Již na začátku výzkumu jsem si byla vědoma rizika přílišné podobnosti konverzačních partnerů/ek a jejich zkušeností, které je spojeno s hledáním prostřednictvím již existujících kontaktů. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla také hledat počáteční body nabalovacího procesu na speciálních webových stránkách, které slouží jako platforma pro pracovní migrující ve Velké Británii¹⁰. S žádostí o rozhovor jsem tedy oslovovala diskutující a inzerující jedince na těchto webech. Odezva a ochota takto oslovených jedinců k rozhovoru byla výrazně nižší, než pokud byl rozhovor zprostředkovan pomocí osobního kontaktu. Přesto se touto cestou povedlo diverzifikovat konverzační partnery/ky v kontextu jejich migračních „příběhů“.

10) Vzhledem k popularitě Velké Británie jako cílové destinace mnoha českých a slovenských pracovních migrujících existuje značné množství webových stránek, které se tomuto tématu věnují. V mnoha případech se jedná o inzertní weby pracovních agentur, ale existují také stránky souzřící jako platformy pro výměnu zkušeností, názorů a tipů mezi migrujícími samotnými, např. www.pohyby.co.uk.

Charakteristiky konverzačních partnerů/ek:

Celkem bylo pro účely výzkumu získáno 62 konverzačních partnerů/ek, kteří byli rovnoměrně rozděleni podle pohlaví (32 mužů, 30 žen). Více než polovina zpovídaných migrujících byla mezi 27–33 lety (46). Statistiky britského úřadu Home Office ukazují, že 81% zahraničních pracovníků/ic registrovaných od května 2004 do března 2009 je věkem mezi 18–34 lety a poměr mužů k ženám je 56:44 (HOME OFFICE, 2009b). Tyto statistiky nerozlišují mezi národnostmi migrujících, ale lze předpokládat, že pracovní migrující z České republiky nejsou s těmito trendy v rozporu. Uvedené věkové rozpětí konverzačních partnerů/ek je také v souladu s Jansenem (1970) definovaným věkovým rozpětím, ve kterém je jedinec k migraci nejochotnější. Jansen (1970, s. 14) toto rozmezí stanovuje mezi 20.–34. rokem. Fakt, že pracovní migrace je skoro rovnocenná z hlediska pohlaví, lze pokládat za výsledek předchozí politické a ideologické situace. Politická ideologie socialismu emancipovala ženy v kontextu participace na placené práci a ustavila jako normu jejich účast na trhu práce (MOROKVASIC, 2004; GAL a KLIGMAN, 2000)¹¹. Z hlediska vzdělání byli nejpočetnější skupinou mezi konverzačními partnery/kami jedinci se středoškolským vzděláním (34), velkou část tvořili migrující s vysokoškolským diplomem (23) a pouze pět konverzačních partnerů/ek bylo vyučených. Ve většině případů se jednalo o individuální akt migrace, proces nezávislý na rodinných rozhodnutích. Tato skutečnost je dle některých autorů příznačná pro většinu migrujících ze střední a východní Evropy (např. MOROKVASIC, 2004). Velmi často lze nalézt migrující nesezdaný a bezdětný pár. Mezi respondenty takto odešlo do ciziny 14 z nich.

Většina pracovních migrantů/ek z České republiky plánuje a realizuje svůj pobyt v cílovém prostoru pouze na určité časové období a plánuje se vrátit zpět. Jana Vavrečková (2006) ve svém průzkumu velikosti migračního potenciálu českých občanů zjistila, že nejpreferovanější plánovaná délka migrace se u téměř poloviny respondentů pohybovala mezi jedním a dvěma roky. Většina konverzačních partnerů/ek z mého výzkumu uvedla, že plánovaná doba pobytu byla 1 až 2 roky (29). Nežádka se ale stane, že migrující plánovanou dobu pobytu překročí. Většina z bývalých migrujících, kteří již

11) Tento proces byl ale značně limitován, neboť další mocenské vztahy zůstaly nezměněné a genderové nerovnosti zůstaly ukryté pod oficiální rétorikou (True 2003; Morokvasic 2004; Šmausová 2006). Nicméně fakt, že se participace žen na placené práci stala v rámci společnosti střední Evropy normou, je pokládán za jeden z důležitých faktorů ovlivňující budoucí migrační toky z těchto zemí. „Normálnost“ participace žen na trhu práce lze definovat jako faktor ovlivňující vnímání mezinárodní migrace ženami ze střední Evropy jako „přirozené“ alternativy pracovního uplatnění po uvolnění státních přeshraničních politik.

ukončili svou zkušenost, zůstala v Británii 2 roky (7). Doba pobytu současných migrantů se pohybuje v rozmezí 3 až 7 let (33).

Proč Velká Británie?

V současné době je nejatraktivnější zemí pro české občany v migračním procesu Velká Británie. V polovině roku 2006 pracovalo ve „starých“ zemích EU zhruba 43000 českých občanů/ek. Z tohoto počtu pracovala ve Velké Británii skoro polovina z nich – 22000 (VAVREČKOVÁ et al., 2007). Tento poměr se nezměnil ani v důsledku ekonomické krize. Ke konci roku 2009 se stále jednalo o zemi s nejvyšším počtem registrovaných pracovníků/ic, jednalo se o 30 500 občanů/ek České republiky (MPSV)¹². Tato země byla také nejpreferovanější zemí ve výzkumu migračního potenciálu českých občanů/ek uskutečněného mezi lety 2000–2005 (Vavrečková 2006). Nutno podotknout, že udávané počty českých pracujících migrantů/ek zastupují pouze migrující registrované¹³. Počet skutečných pracovních migrantů/ek bude vyšší, neboť i přes legálnost práce a pobytu se ne všichni migrující registrují na příslušných úřadech.

Motivy k odchodu a stanovené cíle:

Motivy vztahující se k rozhodování o uskutečnění pracovní migrace lze rozdělit do dvou základních kategorií – ekonomické a ne-ekonomické. Ve spojitosti s pracovní migrací lze vyzdvihnout ekonomické motivy, jejichž důležitost je významně ovlivňována vývojem ekonomické situace v zemi původu a cílové zemi. Mezi tyto motivy patří snaha ušetřit určitý obnos peněz za specifickým účelem, nezaměstnanost v regionu původu nebo hledání lepších podmínek pro podnikání. S proměnou důležitosti ekonomických motivů se také mění význam těch ne-ekonomických, čemuž se věnuje tato kapitola.

Z klasických mikro-pohledů na pracovní migrace jsou osoby v ní účastné racionálně myslící individua, která usilují o zvýšení svého příjmu. Z tohoto důvodu tyto osoby odchází tam, kde jsou vyšší výdělký a poptávka po pracovní síle (MASSEY et al., 1998). Z této perspektivy jim větší výdělký v cílovém prostoru pomáhají našetřit peníze rychleji a tím naplnit své cíle, například koupi bytu či financování stavby domu. Pohledy zdůrazňující

12) Ministerstvo práce a sociálních věcí na základě získaných statistických dat uvádí, že ke konci roku 2009 působilo na území států EU/EHP a Švýcarska 76 466 českých zaměstnanců (MPSV). Jak je ukázáno v textu, skoro polovina z nich je registrována ve Velké Británii. Je třeba upozornit, že se jedná pouze o orientační údaj, neboť mnohé země zaměstnance jednotlivě nevidují, ale pracují pouze s odhady. Další statistické údaje zastupují pouze ty migrující, kteří jsou v daných zemích řádně registrováni.

13) Ve Velké Británii měli migranti z nově přistoupivších zemí povinnost se registrovat v rámci programu Work Registration Schedule po dobu prvního roku jejich práce. Tato povinnost byla k 30. 4. 2011 zrušena.

jedince jako racionální ekonomické aktéry byly v průběhu let podrobeny silné kritice, přesto ale zůstává prostor pro jejich částečné využití. Massey a jeho kolegové (1998, s. 78) poukazují na to, že platové rozdíly budou v migračním procesu stále důležitým faktorem, na který budou toky mezinárodní migrace „citlivě“ reagovat. Minimálně ve svých počátečních fázích. Stejně tak lze na rozhodnutí k migraci a následné jednání v ní do určité míry pohlížet jako na racionální odpovědi na strukturální podmínky prostředí (MASSEY et al., 1998). Ekonomické pohledy definující migrující jako racionálně reagující aktéry je ale možné zaměřit pouze na „dobrovolné‘ migrační toky s vysokou mírou svobody“ (KIVISTO a FAIST 2009, s. 37). Na druhou stranu je nutné zdůraznit, že mzdové rozdíly nevyšvětlí komplexnost migrace v současném světě, neboť ta vyžaduje zapojení do analýz dalších faktorů. Jedná se například o státní a nadnárodní migrační politiky, welfare stát, gender, domácnosti či význam sociálních sítí (WALLACE, 2001). Zejména sociální kontext migračního procesu je definován jako nejvýznamnější faktor působící na migrační toky a jednotlivé aktéry (BOYD 1989, PORTES 1995, MASSEY et al. 1998). Přesto je nutné mít na paměti, že migrace je výsledkem interakce sociálních, ekonomických a politických faktorů (BOYD 1989).

V kontextu pracovní migrace z České republiky lze zdůraznit racionální ekonomický kalkul¹⁴ jejích aktérů, kteří nebyli nuceni migrovat z důvodu válečných ohrožení, hladomoru či diskriminace¹⁵ a jedná se tedy o migrační tok s vysokou mírou dobrovolnosti pohybu. Výzkumy v sousedním Polsku hovoří o tamější emigraci jako o způsobu, jak vyhovět potřebám nově vzniklé střední třídy a nikoli jako o strategii přežití (MOROKVASIC, 2008). Zejména se jedná o zajištění přístupu ke konzumu, na který by lidé jinak nedosáhli – bydlení, auta, módní oblečení (MOROKVASIC, 2008). Na stranu druhou je také nutné pracovat s vlivem dalších faktorů. V souvislosti se zjišťováním motivů a cílů se jedná zejména o migrační politiky, migrační sítě a migrační průmysl.

Ekonomická situace v České republice a nízký kurz české koruny vůči některé zahraniční měně (zejména „západních“ zemí) po delší dobu podporovaly silnou pozici ekonomických motivů v migraci českých občanů/ek do zahraničí. Mnoho pracovních migrantů/ek odjíždělo s jasně definovanými ekonomickými cíli, kterým na určitou dobu podřizovali vše ostatní. Strategii mnoha z nich se stal princip - v cizině našetřit a utráctet až doma. Toto migrační jednání mnohdy reflektovalo celospolečenské procesy. Po roce 1989

14) V rámci tohoto kalkulu mohou být také rozlišovány další ne-ekonomické zisky a náklady, které jedince lákají či odrazují v participaci na pracovní migraci. Neekonomickými faktory ovlivňujícími proces rozhodování v kontextu pracovní migrace může být například zlepšení jazykových schopností, získání nových zkušeností, přístup ke kvalitnějším školení či lepším technologiím.

15) Jedinou zkušeností v tomto kontextu je emigraci Romů, jejichž odchod z České republiky je odůvodňován existencí etnické diskriminace.

začala Česká republika procházet ekonomickou a politickou transformací. Důsledkem dřívějšího ekonomického a politického vývoje byla nižší ekonomická úroveň České republiky, než tomu bylo u většiny „starých“ členských zemí EU a tedy také u Velké Británie. Přestože Česká republika pomalu dohání ekonomickou úroveň zmíněných zemí, rozdíly v příjmech a kupní síle občanů stále existují¹⁶.

Situace se začala měnit na přelomu let 2006 a 2007. Česká republika prokázala stabilní a pozitivní ekonomický růst (ČSÚ, 2009b) a stále rostoucí životní standard svých občanů. Oproti tomuto vývoji docházelo k poklesu kurzu britské libry vůči české koruně, ke sbližování kupní síly příjmů v obou zemích a ke stále se zvyšující konkurenci mezi migrujícími na pracovních trzích v tradičních cílových zemích (např. pracovní trhy se otevírají stejnou měrou pro občany všech nových členských zemí EU¹⁷, a dále je nutné započítat konkurenci migrujících z dalších zemí.). Jedním z příkladů změny ekonomické situace může být vývoj kurzu britské libry vůči české koruně. Kurz byl na svém vrcholu mezi lety 1999–2001 (zhruba 57 korun za libru), poté začal pomalu klesat. Zlom nastal v polovině roku 2007 a v současné době je kurz okolo 30 korun za libru (KURZY. CZ). Toto je jeden z významných faktorů ovlivňujících motivy a strategie pracovních migrujících. „Důležité je, že se to tady pomalu přestává vyplácet. Sedm let zpátky, když jsem sem přišel, tak libra byla za 60 korun, teď je za 30. Pro život je to dobrý, ale moc toho nešetříš.“ (muž, 30 let, 7 let)¹⁸.

Tento muž a také další jedinci, kterých se tento zájem týkal, bedlivě sledoval vývoj směnného kurzu mezi českou korunou a britskou librou. Snižování rozdílu vnímal jako ztrátu, která snižovala atraktivitu pracovní migrace do Velké Británie pouze z ekonomických důvodů. Jedním z indikátorů tohoto vývoje může být klesající počet českých občanů registrujících se každoročně k práci ve Velké Británii na úřadě Home Office. Za poslední tři roky počet žádostí o registraci klesl zhruba o 1000 žadatelů za rok a statistiky ukazují, že se tak bude dít i v roce 2009 (HOME OFFICE 2009a)¹⁹.

Do tohoto vývoje zasáhla v roce 2008 finanční krize. Nestabilita ekonomické situace sebou přináší zvýšenou nezaměstnanost, což ohrožuje zejména vyhlídky pracovních

16) Na přelomu let 2008/2009 byla v kupní síle příjmů na obyvatele Velká Británie na místě 11., zatímco Česká republika na místě 23. ze 40 evropských zemí (GOLA, 2009).

17) Toto neplatí pro Maltu, jejímž občanům se otevřely pracovní trhy celé EU v momentě vstupu v roce 2004.

18) Konverzační partneři/ky jsou identifikováni skrze pohlaví, věk a počet let strávených v zahraničí.

19) Otázkou zůstává, zda je pokles žádostí v roce 2008 pouze důsledkem zlepšujícího se ekonomického vývoje v České republice. Určitý, ale nikoli významný, vliv má také jistě trvající rozšiřování pracovních možností v dalších zemích EU. Není pravděpodobné, že by významný vliv sehráli neregistrovaní migranti. Těch je určité množství, ale z dlouhodo-

migrantů/ek. V důsledku současné finanční krize tak dochází k nestabilitě pracovních míst²⁰ a obtížnému hledání nových pracovních příležitostí. V důsledku tohoto vývoje lze předpokládat, že globálně poklesne počet mezinárodních pracovních migrantů/ek (SWARD a SKELDON 2009). Migrující totiž jako jedni z prvních při ekonomických otřesech ztrácí práci (KOEHLER et al. 2010). Z krátkodobého hlediska zažívají cílové země větší odchod imigrantských pracovníků a snížení příchodu nových (CASTLES 2009). Také ve Velké Británii pravděpodobně v důsledku tohoto vývoje rostl počet migrujících, kteří zemi opouští, a klesalo množství nově příchozích. V kontextu pracovních migrací nových členských zemí EU, opustila Velkou Británii skoro polovina migrujících z nových zemí EU, kteří přicházeli po roce 2004²¹ (KOEHLER et al. 2010). Nejedná se ale o homogenní proces postihující stejnou měrou všechny migrující. Ekonomičtí migranti/ky pociťují dopady ekonomické krize odlišně v kontextu svého profilu²² a pozice v rámci trhu práce (KOEHLER et al. 2010). Statistiky ukazují, že krize zasáhla více určité oblasti pracovního trhu, například stavebnictví, zatímco vliv na pozice v servisním sektoru péče, vzdělávání a zdravotnictví je méně negativní (KOEHLER et al. 2010). Je tedy potřebné reflektovat vlivy ekonomické krize na migrační toky, ale je nutné si při tom uvědomovat, že z dlouhodobého hlediska tento vývoj nezasahuje všechny migrující stejnou měrou.

Konverzační partnery/ky tohoto výzkumu většinou uváděli, že finanční krize do jejich životů téměř nezasáhla. Jako hlavní důvod poměrně vlažného vnímání ekonomické krize uváděli, že „*ty místa, co dělám já, ty místa pořád budou*“ (muž, 30 let, 3 roky) a „*tuhle práci stejně moc Angličani dělat nechtějí*“ (žena, 29 let, 6 let). Přesto ekonomická krize ovlivňuje také je samotné. „*Ale samozřejmě, že pokud to slyšíš v rádiu každý den, že spousta lidí ztrácí zaměstnání, tak myslím, že to ovlivňuje každého.*“

bého hlediska nelze předpokládat, že by odmítání registrace získávalo mezi migrujícími na oblibě. V roce 2009 začíná tyto počty registrovaných migrantů/ek také ovlivňovat ekonomická krize, která snižuje možnosti nalezení pracovního uplatnění ve Velké Británii.

20) Průměrná míra nezaměstnanosti v zemích EU vzrostla mezi lety 2008 a 2009 o necelá 4 % (ze 7 % na 9,9 %) (KOEHLER et al. 2010).

21) Občané/ky členských zemí EU reagují více na ekonomické změny a propady trhu práce, neboť odchází s vědomím, že se mohou vrátit zpět. Chování migrujících ze zemí mimo EU je v tomto případě odlišné. Ti více vyčkávají a snaží se zůstat uvnitř evropských hranic (KOEHLER et al. 2010). Dle autorů zprávy Migrace a ekonomická krize (KOEHLER et al. 2010) je potřebné se také ptát, do jaké míry má na současný odliv imigrantů z Velké Británie dopad sama ekonomická krize. Otázkou je, zda se nejedná o přirozený útlum objemu migračních toků a „ochabování“ migrační euforie, která nastala po otevření hranic a trhu práce z roku 2004.

22) Profil migrujících je tvořen jejich právním a občanským statutem a dále vzděláním, věkem, kvalifikací a genderem (KOEHLER et al. 2010).

I toho, kterej má celkem stabilní zaměstnání. A že každej se snaží šetřit peníze, i když nemusí. Takže z toho důvodu, nezasáhlo mě to až tak, ale snažím se být trošku opatrnější s mýma penězma.“ (žena, 28 let, 7 let).

Výzkum současných migrujících ukazuje, že ti již v zahraničí hledají mnohem komplexnější cíle zaměřené spíše na seberealizaci než na uskutečnění čistě ekonomických cílů. Pro většinu zpovídaných migrujících je finanční stránka migrace stále důležitá, ale již není jediným a nejdůležitějším cílem. Rozhodnutí k migraci je obvykle poskládáno z několika motivací najednou. Jen v nemnoha případech konverzační partner/ka uvedl pouze jeden jediný motiv odjezdu a ani další motivy nevyplnuly z rozhovoru. Při výpovědích současných migrujících o jejich motivech a cílech hraje významnou úlohu také možnost legálního migračního procesu. Legální je nejen vstup do země, ale také život a práce v ní. Velká Británie spolu s dalšími dvěma zeměmi (Irsko, Švédsko) jako jediné otevřely své pracovní trhy v květnu roku 2004, když Česká republika vstoupila do EU. Díky otevření svého pracovního trhu již nebyl důvod obávat se sankcí a důsledků za nelegální pobyt a práci. Legalizace také výrazně zjednodušuje celý proces migrace, neboť není nutné splňovat přísné podmínky pro vstup do země²³ a usilovat o získání pracovního povolení, pokud jedinec chce svůj pobyt a práci legalizovat. Jediným požadavkem britských úřadů na zahraniční pracovní migranty z nových zemí EU byla registrace na úřadě Home Office v programu registrace pracovníků (Working Registration Scheme)²⁴.

Legálnost migraci nejen zjednodušuje, ale také spolupřispívá ke snižování pocítované nebezpečnosti tohoto procesu. Zatímco v procesu migrace do cizí země a na větší vzdálenost je stále obsažena určitá míra rizika, současné politické okolnosti a silná infrastruktura spojující obě země tato rizika v očích migrujících snižují a upožadňují. Zejména vnímaná relativní blízkost má výrazná pozitiva v očích migrantů a je

23) Například požadavek určitého obnosu peněz při cestě přes hranice.

24) Do 30. 4. 2011 představovala registrace vyplnění jednoho formuláře a zaplacení příslušného poplatku (90 GBP). Tento požadavek ale nebyl jediný v celém procesu začlenění do pracovního trhu. Pracovní migranti si ještě musí zařídit číslo státního pojištění (National Insurance Number) a otevřít bankovní účet. Pokud respondenti upozorňovali na překážky ztěžující celý proces, pak je spojovali zejména s otevíráním účtu (jež je podmíněn dokladem o pobytu v UK – např. jakýmkoliv účtem adresovaným žadateli a doručeným na adresu ve Velké Británii).

také významným důvodem toho, proč volba padá na Velkou Británii. Zde je zdůrazňováno zejména poskytování pocitu bezpečí:

„Protože si myslím, že je to jednodušší než jet třeba do Ameriky. A pro mě to bylo důležité, že to bylo blízko Čech a vřadycky, kdyby se cokoliv stalo, je to easy, je to jednodušší odjet do Čech, že jo.“ (žena, 28 let, 3 roky).

„Víš, že kdyby se něco stalo, když selžeš, vřadycky můžeš jít domů.“ (muž, 33 let, 4 roky).

Konverzační partneři/ky v rozhovorech zmínili 15 různých důvodů, proč se rozhodli odejít do Británie. Ty nejvíce citované jsou uvedeny v následujících řádcích. Současní migrující kladou značný důraz na anglický jazyk: *„A ani ne tak za penězma, což sem jede, nebo jezdila sem většina lidí. Ale před těma dvěma lety, kdy byl ten kurz někde na 40 korunách, tak sem si říkal, neježu sem vydělávat nějaký těžký peníze. Spíš sem sem jel za tím studovat angličtinu, najít nějakou tu práci, poznat život tady. Taky trošku jiné život.“* (muž, 27 let, 2 rok). Hlavním motivem migrace tedy byla nespokojenost s úrovní svých jazykových schopností a poznání. Konverzační partneři/ky tak nejčastěji definovali svůj cíl – potřebu naučit se nebo zlepšit angličtinu (28 krát). Angličtina byla také cílem tohoto zpovídaného muže: *„Do Anglie jsme jel hlavně kvůli jazyku. Zlepšit se v něm. No se spíš naučit.“* (muž, 34, let, 7 let). Mezi migrujícími je v důrazu na jazyk nalézt určité rozdíly. Za prvé, pro bývalé²⁵ migrující nebyl jazyk jediným a hlavním motivem k migraci. Za druhé, současní migranti/ky se již nespolehnají pouze na denní kontakt s jazykem a komunikaci s rodilými mluvčími, tak jako to převážně dělali migrující z dřívějšíka. Současní migrující začínají více investovat čas a peníze do zlepšení svých jazykových schopností. Skoro třetina z konverzačních partnerů/ek²⁶ (19) si platila a navštěvovala ve Velké Británii jazykové kurzy.

Systematické úsilí cílené na zlepšení jazykových schopností podporuje tvrzení o poklesu významu ekonomických motivů k migraci. Pokud je totiž pro jedince dominantní finanční přínos migrace, pak i čas strávený na kurzu vnímá jako ušlou mzdu, což je ekonomicky nevýhodné. V těchto případech migrující chtějí pracovat tolik hodin, kolik jen mohou, aby tak zvýšili svůj příjem a ušetřili více peněz. Pokud jim tedy zaměstnavatel nabídne přesčas, akceptují je. Zůstávají v práci na úkor volného času a nemohou pak pravidelně navštěvovat jazykové kurzy. Možnost zůstat v práci déle upřednostňovala také následující konverzační partnerka se svým přítelem: *„(Znalost anglického jazyka)²⁷ No tak to je tragédie. My jsme chodili do školy, na takový kurzy. Ale když jsme pak mohli mít přesčas, když nám to zaměstnavatel nabídl, tak jsme zůstávali, to je jasný. Takže na*

25) Jako bývalé migrující označují ty konverzační partnery/ky, kteří svou migrační zkušenost již ukončili a nyní žijí v České republice.

26) Mezi těmito konverzačními partnery/kami jsou dva jedinci ze skupiny bývalých migrantů.

27) Značky v transkripci: (...) vynechaná část citace; (.) pauza; (---) vynechán konkrétní jméno; (text bez kurzívy) vloženo autorkou textu.

školu nebyl čas." (žena, 32 let, 5 let). Další překážkou pro navštěvování jazykových kurzů a v pravidelném jazykovém vzdělávání jsou směnné provozy, ve kterých mnozí migrující pracují. Konverzační partneři/ky pracující v těchto provozech shodně deklarovali neochotu platit jazykové kurzy, neboť nemohou chodit na všechny hodiny. Zbytečně vynaložené náklady při časté absenci vnímá také tato migrantka: „*Ale práce ta mi neumožňuje, abych pravidelně chodila na kurzy. A když si je musíš platit a víš, že tam nebudeš moc chodit pokaždé, tak se ti to za to nechce dát.*" (žena, 30 let, 4 roky). Také nestandardní pracovní doba komplikuje participaci na jazykových kurzech, jak uvádí konverzační partner: „*No je to tím, že já dělám práci, kdy já chodím spát okolo šesté ráno (...), a prostě není to jednoduchý.*" (muž, 30 let, 3 roky).

Dalším faktorem ovlivňujícím investice do zlepšení jazykových schopností je únava. Konverzační partneři/ky uváděli, že je obtížné hodně pracovat a poté navštěvovat kurzy a ještě se věnovat domácí přípravě. Obtížnost skloubení práce a systematického zlepšování jazykových schopností řešil také tento migrant:

„Já jsem začal studovat tady institut s angličtinou. Což byla dobrá škola. (...) A byly to nějaký 3 hodiny denně 5 dní v tejdnu za 400 na rok. No, což je prostě zadarmo. (...) No, takže jsem dělal tu školu 3 měsíce, a po těch 3 měsících to fakt nešlo. To si chodila z práce utahaná, přišel si někdy v půl třetí ve tři domu a v půl pátý, abys prostě jela do centra do školy na tři hodiny. Tři měsíce jsem to vydržel, pak jsem to snížil na tři dny v tejdnu. Protože člověk trošku ten odpočinek potřebuje." (muž, 27 let, 2 roky).

U tohoto konverzačního partnera i přes deklarované obtíže zůstává rozvoj jazykových dovedností prioritou, neboť hledá cesty, jak dále kurzy navštěvovat. Práce v cílovém prostoru se v tomto případě stává nutným prostředkem realizace deklarovaných neekonomických cílů.

Také dle dalších vyjádření konverzačních partnerů/ek, velké pracovní vytížení a únava jim neumožňovali navštěvovat jazykové kurzy, ačkoliv zlepšení jazyka bylo pro ně důležitým motivem migrace. V tomto případě zůstávala jejich jediným způsobem pro zlepšení znalosti anglického jazyka „pouze“ každodenní komunikace s rodilými mluvčími. Tato strategie převažovala u bývalých migrujících, u kterých převažují ekonomické důvody, ale zároveň jim není lhostejná jejich znalost místního jazyka. Tento způsob uvažování lze stále nalézt také mezi současnými migranty/kami. Jak sami ale konstatují, sdělování se na komunikaci s rodilými mluvčími může být však velmi záradné. V tomto případě totiž velmi záleží, v jakém prostředí se migrující nachází a zejména v jakém pracuje. Pokud pracuje a žije s dalšími migranty/kami ze stejné země nebo země s blízkým jazykem, stává se pro něj velmi obtížné na jazykových znalostech intenzivněji pracovat a ve větší míře je zlepšovat. Zajímavou výukovou metodu uvedli tři konverzační partneři/ky, nezávisle na sobě. Jazyk se učili nejen díky každodennímu kontaktu s ním, ale také s pomocí on-line her, jejichž hlavním komunikačním jazykem je angličtina.

V obecné rovině lze konstatovat, že jazyk vidí migrující jako klíčový zejména proto, že zlepšováním svých schopností investují do svého vlastního vzdělání a navyšují

tak svůj lidský kapitál využitelný při návratu zpět do České republiky. Jsou si také vědomi toho, jak úroveň znalosti anglického jazyka zlepšuje jejich šance na pracovním trhu ve Velké Británii. Schopnost v určité úrovni ovládnout jazyk má dle následujícího konverzačního partnera nejen praktickou ale také symbolickou hodnotu, která „námlepkuje“ jedince na trhu práce: *„Jazyk je jednoznačně klíčový. To rozhodně. Protože neznalost jazyka ukazuje na určitou neschopnost, že jo, když se ani nenaučíš jazyk?“* (muž, 30 let, 7 let). Jazyk je klíčem ke dveřím, za kterými se skrývá lepší pracovní pozice, tzn. zejména zajímavější práce, dobré pracovní podmínky a lepší finanční ohodnocení. Pokud tedy migrující plánuje pracovní kariéru, je pro něj nezbytné získat dobrou úroveň angličtiny. Obecně platí, že ignorování jazyka je výraznou bariérou k pracovním příležitostem. Tento závěr také svým výrokem potvrzuje pracovnice agentury sídlící ve Velké Británii a věnující české a slovenské klientele pracovních migrantů a migrantek: *„Klíčem je jazyk. Ani my sami nevezmeme (na práci) nikoho bez angličtiny, musí umět alespoň trochu. Když přijde bez jazyka, řekneme mu, napřed se trochu nauč a pak přijď.“* (pracovnice agentury)²⁸.

Zdůrazňování jazykových motivů neznamená, že ekonomické důvody mizí úplně. Následující tři motivy náleží do kategorie ekonomických motivů. Druhým nejčastěji uváděným motivačním faktorem byl cíl vydělat „nějaké peníze“ (12 krát). Pro 9 konverzačních partnerů/ek byl tento důvod hlavním motivem k migraci. Plánovali, že ušetří peníze na koupi bytu nebo na další cestování. Další konverzační partneři/ky uvedli, že při odchodu do zahraničí měli neurčitou představu většího obnosu peněz, stejně jako tato žena: *„No tak původně, naučit se angličtinu a vydělat pár peněz.“* (žena, 31 let, 7 let). Finanční motivy byly zdůrazňovány silněji v rozhovorech s bývalými migrujícími než těmi současnými. Původ nízkého počtu migrujících udávajících jako svůj hlavní motiv našetření financí je možné hledat v reflexi ekonomického vývoje obou zemí. V současné době je dle vyjádření konverzačních partnerů/ek úspora peněz komplikovaná, pokud chce jedinec mít určitý uspokojivý životní standard a osobní život.

Třetí zmiňovaný důvod k migraci byl spojen s nezaměstnaností nebo nespokojeností s prací.

„Tak jasně, tak peníze, protože doma práce nebyla, v tu dobu. To asi jako je jeden z největších důvodů, když jsem se rozhodovala. Takhle já jsem měla možnost v Čechách mít práci, (...) ale za ty peníze, když jsem si to propočítala, (...) tak tohle jsou směšný peníze, za který já bych, mám spoustu de facto pojistek nejrůznějších a byt platit v Čechách, tak to mě

28) V rámci terénního výzkumu ve Velké Británii jsem hovořila nejen se samotnými migrujícími, ale také s dalšími jedinci, kteří v rámci cílového prostoru k procesu migrace vzta-hují. Jednalo se také o zaměstnance pracovních agentur zaměřující se na české migrující. Tyto rozhovory jsou v analýze identifikovány jako samostatná skupina rozhovorů.

zbude na snídani a na svačinu, na oběd a na večeři už nemám. To byl jeden z těch důvodů, proč jsem v těch Čechách ani nemohla zůstat. (žena, 33 let, 5 let).

Nemožnost získat zaměstnání s adekvátním platovým ohodnocením v místě bydliště motivovalo tuto konverzační partnerku k odchodu do ciziny. Nezaměstnanost či nespokojenost v práci mohou být také významnými spouštěči migrace, o které jedinec již delší dobu uvažuje. Ve srovnání s cílem našetření finančních prostředků byl tento motiv častěji asociován s dalšími motivy – zejména zlepšení jazyka nebo poznáním.

V kontextu problematického uplatnění na trhu práce v zemi původu je možné identifikovat rámec uvažování občanů/ek České republiky o obou prostorech – výchozí a cílové zemi. Jak již bylo řečeno, díky dobré infrastruktuře a příznivým politickým nastavením se vzdálenosti zkracují a celý proces migrace se zjednodušuje, tudíž někomu může připadat velmi podobné, má-li se přesunout v rámci České republiky nebo do Anglie. Vnímání prostorové vzdálenosti v kontextu evropské migrace ukazuje výrok následující konverzační partnerky:

„A tak jsem si řekla: když už mám jet do Prahy, tak proč ne rovnou do Londýna?“ (žena, 30 let, 4 roky).

Z pohledu této migrantky je doba cestování srovnatelná, je pouze nutné cestovat odlišným dopravním prostředkem. Také další okolnosti mobility se příliš neliší. Z obou destinací, jak z Prahy, tak z Londýna, je obtížné jezdit každý týden domů (do svého rodného města). Stejně tak ji v obou destinacích čeká méně přátel a bude muset řešit dražší ubytování. Když konverzační partnerka porovnála obě destinace, rozhodla se odjet do Londýna, neboť ten se jí jevil jako místo nabízející více možností než Praha: *„Když už musím někam jít, tak někam, kde můžu něco získat.“* (žena, 30 let, 4 roky). Ustavení evropského prostoru volného pohybu podnítilo vznik „svobodné cirkulace“ lidí v jeho rámci a pro občany členských států tak umožnilo odsunout význam mezistátních hranic do pozadí (MOROKVASIC, 2008, s. 4).

K ekonomickým motivům migrace také náleží hledání lepších podmínek a možností k podnikání, což je další faktor ovlivňující rozhodování jedinců. Z tohoto důvodu odešli 3 konverzační partneři/ky. Ti nachází ve Velké Británii liberálnější prostředí a méně byrokratických překážek pro podnikání. Základní vlivy shrnuje ve své výpovědi jeden z nich:

„(Proč jste chtěl podnikat v Anglii?) Tady je liberálnější podnikání jak třeba v Čechách. Navíc ta tradice toho podnikání, jsou tady stovky let. Ta mentalita toho podnikání je taky jiná než v Čechách. Jiné možnosti. A navíc Londýn byla vždycky meka podnikání a bude. (...). Ten stát tam (v ČR) nedává, tedy nedával, teď už možná je to lepší, ale tehdy nebyly tak dobré podmínky jako jsou tady. Jo zbytečná byrokracie, korupce, kamarádičkování, domluvil si ceny. Žádná pořádná konkurence, zdravá.“ (muž, 37 let, 5 let).

Stejně jako tento konverzační partner, také další dva migrující měli zkušenost s podnikáním v České republice. Také oni byli nespokojeni s právními a byrokratickými podmínkami, což je motivovalo k odchodu do jiné země.

Dalšími častěji zmiňovanými motivy byly osobní problémy ve vztazích (rodiných či partnerských). Rozchod s partnerem či rozvod může být významným startérem migrace, který pak pomáhá nechat problémy za sebou. Únik od osobních problémů se v následující výpovědi objevuje jako vedlejší motiv odchodu: „*No, já sem sem šla z několika důvodů (...) Já sem se prostě potřebovala naučit angličtinu(...) No a potom sem se v tý době ještě rozešla s klukem po hrozně dlouhý době, takže to byl jeden z důvodů taky, proč jsem chtěla vypadnou ze země.*” (žena, 31 let, 7 let). Tato žena měla možnost bezplatně docházet na jazykové kurzy v České republice, ale odchod do ciziny se pro ni stal možností jak jít „někam pryč“, a vzdálit se od tíhy rozpadnutého vztahu. Nejméně zastoupeny mezi důvody k odchodu byly: cestování, touha po poznání, nudný život v České republice či získání zkušeností: „*Chtěl jsem cestovat a taky si dodělat vzdělání. No a taky V Čechách je nuda, tak sem chtěl poznat něco novýho. (.) A zlepšit si jazyk.*” (muž, 27 let, 4 roky).

Významnou úlohu hrají také politické vlivy, které působí na motivy a cíle migrantů. Od roku 2004 ve své podstatě neexistují pro migrační proces mezi Českou republikou a Velkou Británií politická omezení. Politická situace ovlivňuje zejména rozhodnutí k migraci. Kde nejsou politická opatření, není nutné procházet byrokratickým procesem žádosti o víza a není třeba mít strach před imigračními kontrolami, tam je usnadněn migrační proces²⁹. Tato situace ovlivňuje nejen rozhodnutí k migraci, ale také její motivy a cíle. Příznivé politické podmínky motivují migranty/ky k většímu hledání seberealizace a sebenaplnění. Nemusí se skrývat, nemusí omezit své působení pouze na prostor práce a domova a mohou tedy myslet na pracovní postup a studium. Skoro čtvrtina respondentů navštěvovala specifické kurzy pro zvýšení své kvalifikace.

Strategie vstupu do Velké Británie:

Sociální a politický kontext lidí ovlivňuje jejich způsoby překračování hranic (MOROKVA-SIC, 2008). V případě českých občanů odcházejících do Velké Británie a Irska je z hlediska politických faktorů zlomovým bodem květen 2004, kdy tyto země otevřely své pracovní trhy. Vstup České republiky do EU a postupné zpřístupňování pracovních trhů členských zemí výrazně ovlivnilo jak atraktivitu jednotlivých destinací, tak způsoby vstupu na tyto pracovní trhy. Změna strategií vstupu nastává zejména v případě Velké Británie, kam směřovali pracovní migranti/ky ve větší míře i před vstupem České republiky do EU. Konverzační partneři/ky vstoupili do cílového prostoru v letech 2000–2008, přičemž pouze

29) Legální vstup do cílového prostoru a život v něm se může zdát být méně nebezpečným a méně náročnějším než absolvování nelegální migrace, což může být spolu-motivem pro ty jedince, kteří váhají s jeho realizací.

21 z nich zahájilo svou migrační zkušenost před otevřením britského a irského pracovního trhu v roce 2004.

Mezi konverzačními partnery/kami lze identifikovat dva dominantní způsoby vstupu do země a současně s tím vstupu na pracovní trh. Prvním významným způsobem je využívání sociálních sítí. Pomoc přátel nebo příbuzných využilo 19 migrujících. Kontakty v cílovém prostoru využívaly zejména pro pomoc s orientací v místě a v některých případech také s nalezením práce. Silné vazby vytvořené v rámci rodiny nebo díky blízkému přátelství poskytují migrujícím informace o procesu, pomáhají jim uspět na pracovním trhu a dávají pocit bezpečí. Zásadní důležitost existence příbuzenské vazby propojující oba prostory na počáteční fáze migračního procesu je možné identifikovat v následujícím výroku: „*No tak já mám v Londýně ségru. Ona už tu žije dlouho. Takže sem bydlel u ní. A ona mi taky pomohla při hledání práce. To ona obvolávala inzeráty, třeba (...) protože moje angličtina (úsměv). (...) Myslím, že úplně bez kontaktu bych asi nejel.*“ (muž, 27 let, 3 roky).

„Migrační sítě jsou sadou interpersonálních kontaktů, které spojují migrující, bývalé migrující a ty, co nemigrují, ve výchozích a cílových prostorech skrze vazby příbuzenství, přátelství a vzniklých sdílených komunit“ (MASSEY et al. 1993:448). Všechny tyto vazby snižují rizika a náklady s migrací spojené, a tudíž zvyšují její pravděpodobnost. Zejména silné příbuzenské vazby jsou mnoha autory vyzdvihovány jako efektivní síla podporující migrační proces. Avšak i slabé vazby mohou poskytnout potřebnou pomoc (např. MOROKVASIC, 2008). Tyto sítě vznikají na základě sdílení zájmů a podobných zkušeností (minulých či současných). Takové životní prožitky, jako je například cesta ze země původu do cílové země, absolvování vstupních procedur, překonávání byrokratických bariér, fungují jako stmelovací prvek lidí v migračním procesu a zároveň jako významná distribuční síť informací a pomoci (např. MOROKVASIC, 2008). Migrační sítě jsou tvořeny teda několika druhy vazeb. Jedná se o sociální vazby, které tvoří jak silné rodinné vazby s intenzivním, ovšem méně početným propojením jedinců, tak také slabé, přemostující vazby s možností zahrnout širší spektrum jedinců (např. GRANOVETTER 1973).

Kontakty definovanými jako slabé vazby mohou být například dcera spolupracovnice rodiče či bývalý spolužák. V několika případech migrující tyto kontakty vůbec nevyužili pro získání informací. Dle jejich slov pro ně bylo dostačující, že věděli o někom, kdo je blíže než ti, co zůstali doma. Využívání slabých vazeb se mezi respondenty vyskytuje ve větším množství než spoléhání na vazby silné. Tento fakt lze připsat tomu, že se jedná spíše o individuální proces migrace, migrující ve velké většině nepochází z venkovských komunit a otevřenost celého procesu nevyžaduje tak intenzivní spoléhání na intenzivní důvěrou podepřené silné vazby. Kontakty z domova jsou stále využívány pro získávání informací, ale jejich hlavní důležitost spočívá v symbolickém zajištění „záchytného bodu“ v případě potřeby. Pro získání informací se ukazují být využitelné spíše nově vytvořené kontakty v cílovém prostoru, například spolubydlíci. Někteří konverzační partneři/ky uvedli spolubydlíci jako neefektivnější

zdroj, zejména v momentě, kdy v cílovém místě nikoho neznali. Migrující získávají mnoho praktických informací: „*Pak když jsem dojel na místo, tak tam byly už lidi ze Slovenska a ti mi hodně pomohli. Řekli mi co je třeba a pomohli mi i s vyřizováním papírů.*“ (žena, 30 let, 4 roky).

V současné době se významným zdrojem informací stává například internet, kde existují specializované webové stránky. Přínos internetových stránek vyzdvihuje následující konverzační partner, který se vyjadřoval ke svým zkušenostem se získáváním informací během migračního procesu:

„*Tohle bylo všechno postupem času, taky hledáním a brouzdáním. Třeba v tom Nothingamu (čtvrť, kde byl poprvé ubytován), tam mi řekli o těch pohybech, na kterých jsem poprvé fungoval. Potom přes ty pohyby sem se postupně dostával k dalším informacím. To je fakt dobrý server, kterej ti pomůže. Hm, jak najít práci, tak taky ty základní informace, co dělat na přjezdu do Anglie, jak se tady chovat a podobně jo. (...) Já kdybych tohle věděl, nebo znal tyhle stránky předtím než jsem sem odjel, tak bych si ušetřil daleko víc problémů, než sem měl. To sem ale poznal až tady.*“ (muž, 27 let, 2 roky).

Webové stránky nabízí nejen konkrétní informace, jak postupovat při určitých situacích a jaké dokumenty jedinec potřebuje, ale poskytují také prostor pro diskusi, předávání individuálních zkušeností a kontaktů. Nově vytvořené kontakty v místě a webové stránky nabývají u migrujících na významu v kontextu nynější otevřenosti a jednoduchosti celého procesu. Díky tomuto faktu migrují i ti, kteří vazby v cílovém prostoru nemají.

V tomto kontextu je třeba zdůraznit také druhý způsob vstupu do cílového prostoru a na jeho pracovní trh. Stále významnějším způsobem se stává využívání služeb agentur, které se na celém procesu podílí. Agentury zprostředkovávající jazykové a pracovní pobyty (nebo pouze dopravní a ubytovací služby) jsou rozvíjející se složkou migračního průmyslu, jež působí v rámci evropského prostoru. Migrační průmysl „zahrnuje rozsáhlý soubor aktérů a služeb, kteří hrají aktivní úlohu v každém kroku migračního procesu“ (HERNÁNDEZ-LEÓN, 2008, s. 155). Ačkoli tento průmysl může být součástí jak legálních (oficiální pracovní agentury), tak nelegálních (např. převaděči) procesů, je to zejména legální kontext zkoumaného migračního toku, který rozvoj migračního průmyslu podporuje. Mezi Českou republikou a Velkou Británií tedy také existují agentury, jež jsou součástí migračního průmyslu a na něž se současní migrující obracují. Jejich služeb na začátku migračního procesu využilo 21 konverzačních partnerů/ek. Hlavním důvodem pro využití služeb agentury byla potřeba jistoty při vstupu do neznámého prostředí. Konverzační partneři/ky uváděli, že zejména nechtěli zůstat v cílové zemi bez ubytování a práce. Dle jejich mínění je lepší využít agenturu, když v místě nemají žádný bezpečný kontakt, jak ukazuje následující výpověď:

„*Nikdy jsem tady nebyl (v Británii) a nikoho tu neznám. Pár jich chodí na blind, ale alespoň mít ubytování. To zajistí agentura. Nemůžeš sehnat ubytování bez něčí pomoci. S agenturou to máš jistý. Tady je všechno na agenturách.*“ (muž, 27 let, 2 roky).

Velmi často byly ke vstupu do Velké Británie využívány agentury zprostředkovávající práci jako au-pair. Jejich služeb využilo 13 konverzačních partnerů/ek. Pouze dva z nich vstoupili do Velké Británie takovýmto způsobem po roce 2004. Majorita zpovídaných jedinců využila au-pair status a s ním se pojící víza jako jedinou možnost, jak legálně vstoupit do země a pracovat zde před vstupem České republiky do EU: „(Proč jako au-pair?) *Protože tady nebyla jiná možnost.*“ (žena, 27 let, 7 let). Pro tuto konverzační partnerku stejně jako pro další představovalo au-pairství jediný způsob, jak vstoupit do Velké Británie legálně. Celkem někdy ve svém životě využilo au-pair status 20 konverzačních partnerů/ek. V 11 případech tak začali současnou migrační zkušenost, pro zbytek znamená jejich minulou zkušenost. Konverzační partneři/ryk působili buď ve Velké Británii, nebo USA.

Strategie vstupu, plánování a jednání v migračním procesu také významně ovlivňuje (ne)existence předchozí migrační zkušenosti. Minulou migrační zkušenost mělo 9 konverzačních partnerů/ek, nejčastěji se jednalo o au-pair pobyt. Tito migrující svou zkušenost využili při dalším vstupu do cílové země. Ačkoli stále měli nějaké kontakty v cílovém prostoru, jejich minulá zkušenost jim poskytla určité kvality pro to, aby lépe uspěli v migračním procesu. Znalost systému je kapitálem využitelným zejména při opětovném vstupu do stejného cílového prostoru: *To proč jsme se zase vraceli do Anglie, to je taky to, že to tu známe, že víme, jak to tu funguje.*“ (žena, 31 let, 7 let). Tato migrantka s partnerem již „věděli“, jak to chodí. Tyto zkušenosti a znalosti poskytují nejen schopnost se rychleji zorientovat a efektivněji vyhledávat informace, ale i určitou dávku sebevědomí, která je v cizím neznámém prostředí potřebná.

U volby způsobu vstupu lze identifikovat určité genderové³⁰ odlišnosti. Pro oba gendery jsou důležité migrační sítě, ale v určitém kontextu toto platí více pro muže než pro ženy. Je to dáno tím, že ženy využívají služeb au-pair agentur více než muži. Když byl legální vstup a práce do Velké Británie obtížný, pak za těchto okolností využili au-pair statusu pouze 3 muži a 9 žen ze skupiny současných migrantů/ek. Tento nepoměr lze identifikovat jako důsledek existující genderové segregace na trhu práce a v domácnosti. Komunistický režim sice oficiálně propagoval emancipaci a zrovnoprávnění mužů a žen. Ale kategorie ženy byla stále definována jako kategorie, která potřebuje speciální

30) Gender je sociálním konstruktem, skrze nějž jsou definováni jednotliví členové společnosti, ale také zároveň její struktura a instituce (např. GAL a KLIGMAN 2000). Odlišné identity a očekávání jsou každodenně vytvářeny a následně udržovány v rámci existujícího genderového řádu (LORBER [1994] 2004). Gender je tedy komplexní konstrukt, který výrazně ovlivňuje biografie jedinců definovaných jako muž či žena, resp. jako migrant či migrantka. Proto jsou zkušenosti žen a mužů v rámci procesu pracovní migrace odlišné (např. HONDAGNEU-SOTELO 2000; KOFMAN et al. 2000; PESSAR a MAHLER 2003; MOROKVASIC 2008).

péči, a díky tomu stávající genderové stereotypy přetrvávají. Z tohoto důvodu byla práce ženy primárně umístěna do sektoru služeb a péče (GAL a KLIGMAN, 2000). Stejná segregace je platná také v cílových prostorech, a proto jsou migrující ženy lákány zejména do sektorů služeb jako pečovatelky, ošetrovatelky či uklízečky (např. EHRENREICH a HOCHSCHILD, 2002; MOROKVASIC, 2004; COYLE, 2007). Na pracovní pozici au-pair lze tedy skrze tento pohled nahlížet jako na práci, která více přísluší ženám. Pro ženu je tak práce au-pair „přirozenější“ než pro muže. Zejména z těchto důvodů jsou ženy v těchto službách nadreprezentovány. Ze stejného důvodu jsou muži závislejší na migračních síťích, zejména v momentě, kdy v procesu migrace nefigurují jiné pracovní agentury.

Vzhledem k legálnosti pobytu a práce v Británii již není nutné využívat pouze au-pair agentury. S narůstající poptávkou po pracovní migraci do Velké Británie se v českém prostředí objevilo mnoho agentur³¹, které slibují zajištění celého procesu – zejména ubytování a nalezení práce. Jejich služeb využilo 11 z konverzačních partnerů/ek. Využití služeb agentury odůvodňují hlavně tím, že jim v cílovém prostoru buď zcela chyběl kontakt, nebo nebyl dostatečně spolehlivý a bezpečný. Dále to byly obavy, že nenaleznou ubytování a práci. Další typ agentur, jejichž služby jsou v migračním procesu využívány, jsou britské pracovní agentury. Ty zprostředkovávají práci nejen pro cizince/ky, ale také pro britské občany/ky a jejich služby jsou pro migrující zdarma. Další významnou pomocí při hledání práce jsou sociální kontakty a webové stránky.

Vztah cílů migrujících a udržování životního standardu v cílovém prostoru:

Klasickým pohledem ekonomických teorií pracovní migrace lze očekávat, že dočasnost migrace a očekávání významného zlepšení finanční situace bude nutit migrující ke snížení nároků jejich životního standardu a zvýšení ochoty snášet horší pracovní podmínky, protože takto pomohou zvýšit svůj profit. Životní standard je zde posuzován zejména skrze kvalitu ubytování. Ubytování je základní potřebou, k jejíž kvalitě se konverzační partneri/ky často vztahovali během rozhovorů týkajících se života ve Velké Británii. Ubytování není pouhým prostorem poskytující přístřeší, ale jeho kvalita může také ovlivňovat pracovní a studijní možnosti nebo sociální interakce migrujících (SPENCER et al. 2007). Dráhy bydlení migrujících mohou být tedy ukazatelem míry jejich integrace v cílovém prostoru (LUX et al. 2002).

V situaci, kdy migrující usilují o našetření určitého obnosu peněz ve stanoveném krátkém časovém období, silně snižují své požadavky na životní pohodlí. Rychle se přizpůsobí životu v tzv. „share house“, kde je ubytováno několik dalších migrujících, se kterými se dělí o jednu (malou) kuchyň a koupelnu. Jedná se o jednu z nejlevnějších možností

31) O pracovních příležitostech v EU informují také české úřady práce (Služba EURES (EUROPEAN EMPLOYMENT SERVICES)). Jejich služby se omezují na nabídku pracovních příležitostí a poradenské služby. Žádný z konverzačních partnerů/ek této možnosti nevyužil.

ubytování ve Velké Británii, která je hojně migrujícími využívána. Existuje ale variabilita v kvalitě tohoto typu bydlení. Kvalita je dána nejen funkčností domu či bytu a jeho zařízením, ale také počtem spolubydlících. Větší počet obyvatel „share housů“ indikuje menší pohodlí, méně soukromí a také nižší cenu. Tento typ ubytování přispívá k rychlejšímu našetření požadovaného obnosu peněz a v kontextu ekonomických cílů migrujících se jeví být tím nejhodnějším řešením bytové situace.

Zároveň ti, jež se snaží kumulovat finanční prostředky, minimalizují své výdaje dalšími způsoby. Například nenavštěvují restaurace a hospody, ale jídlo a pití nakupují pouze v supermarketech. Tam vyhledávají zejména ty nejlevnější potraviny, tzv. „tesco value“. Tedy produkty nabízené pod značkou příslušného obchodního řetězce a prodávané za výrazně nižší ceny. Název pro tento typ jídla pronášeli někteří konverzační partneri/ky s určitým despektem, neboť toto označení symbolicky stigmatizovalo ty, kteří se v cílovém prostoru nezajímají o nic jiného než o peníze. Tento typ migrujících tedy celkově podřizuje svůj současný životní standard stanovenému finančnímu cíli.

Většina konverzačních partnerů/ek, kteří stále pobývají v zahraničí, žije v domech s více spolubydlícími. Tento stav je dán velmi vysokými nájmy v cílovém prostoru, které migrující často nejsou ochotni platit. Ale typ domu a počet jejich obyvatel selektují s ohledem na svou finanční situaci:

„První šok to taky bylo ubytování, byl to barák, tam pět pokojů a v nich 13 lidí, jedna malá toaleta, a malá kuchyně. (Jak dlouho si tam bydel?) Tam jsem zůstal 14 dní, pak jsem si našel lepší bydlení. Zase skrze agenturu. To protože ze začátku sem neměl jistotu ohledně zaměstnání, tak jsem musel šetřit, co to dá. V tom druhém baráku jsem zůstal tak ¾ roku. Pak jsem si s pár lidma pronajal celý barák.“ (muž, 33 let, 4 roky).

Tento konverzační partner se ani na začátku nechtěl přizpůsobit pro něj „šokujícím“ podmínkám sdíleného bydlení. V hledání adekvátního ubytování byl ale zpočátku opatrný, neboť jej omezoval nedostatek financí. Až poté, kdy získal stabilní zaměstnání a s tím také příjem, stal se hlavním organizátorem sdíleného bydlení, kde měl možnost upravovat počty obyvatel dle svých představ.

Migrující povětšinou žili v jedolůžkové místnosti (pokud se nejednalo o pár), ačkoli ubytování s více cizími lidmi na pokoji není žádnou výjimkou: *„Jinak s ubytováním, bydlím teďka v pohodě, bydlím v single roomu³². Jsem si polepšil. Předtím jsem bydlel s třema lidma v pokoji. Takže už mám na to, zaplatit si single room. Sem fakt spokojenej.“* (muž, 30 let, 3 roky). Vícelůžkové pokoje a domy s více obyvateli volili konverzační partneri/ky pouze tehdy, pokud jim to nedovolovala finanční situace.: *„Ted' bydlíme v share-housu. Hodinu se tam čeká na záchod.“* (muž, 25 let, 5 let). Jakmile ale došlo ke zlepšení, začali opět vyhledávat kvalitnější bydlení. V momentě, kdy to jejich příjem dovoluje,

32) Jednolůžkový pokoj.

hledají migranti/ky bydlení, které jim více vyhovuje, kde je méně spolubydlících a mají možnost většího komfortu a soukromí.

Sdílené bydlení nebo alespoň jeho kvalita může být také vnímána jako určitý symbol odkazující ke statusu migrujících: „*Ale chápeš, já už si tu vybudoval určitou pozici. Už nechci bydlet v sharehousu. To je nutný start, ale (.).*“ (muž, 30 let, 4 roky). V samostatném bytě s partnerem žilo 7 konverzačních partnerů/ek. Narůstající požadavek na lepší kvalitu bydlení také potvrdil pracovník české agentury, která poskytuje ubytovací služby v Anglii. Zaměstnanec uvedl, že jejich klienti/ky se poslední dobou stali náročnějšími. Vyžadují, aby domy a byty byly lépe upravené a zařízené a vadí jim, pokud jsou „přeplněny“ dalšími lidmi. Již se nespokojí s menším komfortem a stěžují si.

Forma bydlení do určité míry souvisí s vývojem pracovní kariéry migrujících. Jako občané/ky členských států EU mají čeští migrující odlišné podmínky pobytu, čímž jsou významně definovány možnosti jejich pracovního uplatnění. Legální situace těchto žen a mužů může jejich kariérní vyhlídky výrazně zlepšit. Vstup nových členských zemí do EU tak mohl znamenat pro mnohé migrující otevření možností k lépe placené a kvalifikované práci, jak identifikovala u polských migrantek Coyle (2007). Díky legálnosti práce a pobytu nutně nemusí již migrující z nových členských zemí EU přistupovat na stejné pracovní podmínky jako ti, kteří se nachází mimo legální evropský migrační systém (srov. McIlwaine et al 2006).³³

Legálnost pobytu a práce významně ovlivňuje nejen pracovní uplatnění migrujících, ale také jejich sebevědomí a vyjednávací strategie. Ačkoli byli konverzační partneři/rky na počátku migračního procesu nuceni nastoupit do nízko kvalifikované pracovní pozice, ve svých ambicích často usilují o pozice statusově vyšší a také podnikají kroky k jejich získání. Konverzační partneři/rky výzkumu při vyjmenovávání svých pracovních kariér často zažívali různá povyšování v rámci zaměstnanecké hierarchie nebo sami cíleně směřovali k lepším pracovním pozicím, neboť si byli vědomi, že určité možnosti postupu mají.

„*Chtěl bych postoupit, ještě o pozici výš, chtěl bych se stát manažerem, protože vím, že tady ta možnost je. A taky bych chtěl zůstat tady v té práci, tady v tom baru, kde už to znám, vím, jak to funguje. Jak říkám, vím, že ta možnost je a vím, že na to mám. Takže řekněme v rámci do konce roku bych chtěl postoupit výš, získat vyšší platové ohodnocení, což není v rámci company zase tak jednoduchý.*“ (muž, 30 let, 3 roky)

Potřeba životního standardu úzce souvisí s cíli, s kterými migrující do migračního prostoru vstupuje. Jakmile klesá význam ekonomických motivů, pak migrující kládou vyšší nároky na kvalitu života v cílovém prostoru: „*Moc si toho nenašetřím, no. (...)*

33) Legálnost migračního prostoru mezi Velkou Británií a Českou republikou neznamená, že se migrující již neseťkávají s diskriminací a snahou o zneužití jejich pracovní síly. Legálnost statusu ale migrujícím poskytuje oporu při vyjednávání své pozice nebo umožňuje snadnější změnu práce v případě nespokojenosti.

Ale zase já žiju tady ten samý život, jako bych žil v Čechách." (muž, 25 let, 1 rok). Hranici akceptovatelného životního standardu nazíranou skrze úroveň bydlení pak migrující určují dle svých představ o „normálním“ životním standardu. Normálnost života je vytvářena jak v kontextu každodenního imigrantského života tak také existujících představ ze země původu. V době ekonomické krize došlo ke zhoršení situace na britském pracovním trhu, což dle konverzačního partnera, který se aktivněji pohybuje mezi českými pracovními migranty/kami, vedlo k tomu, že: „*Lidi slevují ze svých standardů, jsou ochotni dělat cokoli, jen aby měli práci. Stává se, že třeba dělá týden a pak je vyhodí.*“ (muž, 30 let, 2 roky). Žádný z konverzačních partnerů/ek ale nespojoval svou aktuální bytovou situaci s důsledky ekonomické krize.

Závěr:

Představené výsledky lze katalogizovat s využitím konceptů push a pull. V každém procesu migrace fungují dva základní druhy faktorů. Jedny z nich jedince či skupiny k migraci nutí (push) a další je k ní lákají (pull). Dle výpovědí migrujících lze v kontextu České republiky hovořit o slabých tlacích a silných lákadlech, kterými jsou jedinci vtahováni do migračního toku do Velké Británie. V současné době je silným lákadlem anglický jazyk, vyšší výdělků a jednoduchost migračního procesu. Faktory push jsou sice slabší, ale ne zanedbatelné. Ačkoli v České republice existovala po delší časové období nízká nezaměstnanost, je její problém stále spouštěčem migrace³⁴. V rozhovoru s migrujícími byl tento faktor občas skrytý. Sami migrující jej při vyjmenovávání důvodů, proč se rozhodli odejít do ciziny, neuváděli, ale jeho existence se objevila později během rozhovoru. Dalšími ekonomickými tlaky pro migraci je nespokojenost s prací nebo výdělků doma. Mezi osobní důvody k migraci patří především problémy ve vztazích, zejména rozchod s partnerem/kou.

Výrazný vliv mají politické faktory, v tomto případě se jedná o otevřené hranice a pracovní trh. Legálnost celého procesu ovlivňuje rozhodování migrujících. Jejich motivy a cíle jsou těmito strukturálními skutečnostmi modifikovány. Nejvýznamnějším motivem k odchodu do zahraničí bylo mezi současnými migrujícími získání či zlepšení znalostí anglického jazyka. Na rozdíl od minulosti jsou dnešní migrující ochotnější investovat do svého vzdělání čas a peníze. Význam ekonomických motivů tak ustupuje spíše do pozadí, ale nemizí. Menší finanční tlak a důraz na ne-ekonomické cíle však ovlivňuje

34) Dle údajů Českého statistického úřadu byla míra nezaměstnanosti v roce 2000 8,8% a od té doby klesala na 4,4% v roce 2008 (ČSÚ, 2009a). Během roku 2009 pozvolně narůstala a ve 3. čtvrtletí roku 2010 byla výše registrované nezaměstnanosti 8,6% (ČSÚ 2010).

postoj migrujících k práci v cílové zemi. Ti odmítají pracovat za jakýchkoliv podmínek, a tak hodnocení práce a hledání nějaké lepší je důležitou součástí jejich zkušenosti.

Sítě a migrační průmysl podstatně ulehčují celý proces migrace. Důležitost sociálních vazeb v rámci migrace je známa již dlouhodobě. Ty jsou důležité nejen pro získání informací, ale také pro zabezpečení celého procesu a snížení rizik s ním spojených. V případě migrujících z České republiky lze zdůraznit význam slabých vazeb, jako je například bývalý spolužák či známý z místa bydliště. Migrační průmysl je dalším významným faktorem „promazávající motor mezinárodní lidské mobility“ (Hernández-León 2008:155). Významně podporuje migrační tok a umožňuje, aby se celý proces stával méně selektivním. Díky jeho službám odchází do zahraničí za prací i lidé, kteří by nelegálně nikdy neodešli, buď kvůli nedostatku kontaktů, nebo odvahy. V kontextu pracovní migrace z České republiky do Velké Británie se jedná především o vliv snadné dostupnosti a činnosti pracovních agentur. Obě země spojuje kvalitní infrastruktura a zejména letecké spojení se v procesu migrace ukazuje být díky nízkorozpočtovým leteckým společnostem jako velmi efektivní. Dále v obou prostorech existuje značné množství agentur, které jsou silně ovlivněny politickou situací. Před rokem 2004 byly agentury využívány zejména pro zajištění au-pair pobytů³⁵, neboť to byla jedna z mála legálních možností, jak vstoupit do Velké Británie a na její pracovní trh. Někteří/ré konverzační partneři/ky jejich služeb využili jako strategii bezpečného vstupu do země a zároveň jako možnosti, která poskytuje určité ‚přechodné‘ období pro zorientování se v ní. Využívání těchto typů agentur je z genderového hlediska odlišné. V kontextu přetrvávající genderové segregace je odchod do ciziny jako au-pair více využíván ženami než muži.

Mezi současnými migrujícími je mnoho těch, kteří mají menší finanční očekávání a usilují o vyšší míru seberealizace, ať už se jedná o zlepšování jazykových schopností, zvyšování své kvalifikace či uspokojivé pracovní uplatnění. Lze říci, že mnoho z nich se v rámci migračního procesu snaží žít „normální“ život. Snaží se své životní podmínky, byť s určitým omezením, přizpůsobit těm, které by měli doma v České republice. Směřují své dráhy bydlení k méně přeplněným domům či bytům a komfortnějším podmínkám ubytování.

Summary:

The overall majority of citizens leaving the Czech Republic can be placed into the category of economic migrants. Labour migrants leave their home country always with some expectations or goals which they want to fulfil in the destination country. This paper emphasizes economic and political factors which influence the decisions to launch the process of migration. The

35) Další možností příchodu do cílového prostoru byla také participace na programech poskytujících jazykové pobyty. Tyto programy vyžadovaly ale větší počáteční investici (cestovní výdaje a zaplacení školného), z tohoto důvodu je pravděpodobné, že byby využívány méně, než programy au-pair. Z konverzačních partnerů/ek tak učinily pouze tři.

paper is based on the ethnographic research on labour migration from the Czech Republic to foreign countries from the perspective of persons involved. The main methodology is in-depth interview with labour migrants. The most attractive countries for Czech labour migrants are Great Britain and Ireland. These two countries opened their labour markets in May 2004 when the Czech Republic entered the European Union. Reasons of their popularity are – the legality of the migration process, English language as the official language in the destination countries, and the proximity of both spaces. However, changing economic situation has influenced the motives and the goals of migrants. The Czech Republic went through economic and political transformation after 1989 and although it has been showing stabile and positive economic growth and growing living standard in last decade, the level of socio-economic status of its citizens has still been lower than in the most of “old” European countries. The combination of lowering of the exchange rate of British pound to the Czech crown in favour of the later, convergence of the purchasing power of British and Czech citizens, and high levels of competition between migrants on British labour market has resulted in the decreased importance of economic motives for labour migration. The research of current migrants shows that they look abroad for self-realization more than for purely economic reasons. Financial part of the process is still important but not like a main goal. The main motive for respondents was the possibility to learn or improve English language. Other reasons were economic ones – either to earn “some money”, attempt to solve their unemployment, dissatisfaction with their actual job or to search for better business opportunities. Among contemporary labour migrants there can be identified two dominant ways how they enter the country and its labour market. First significant way is utilizing of existing social networks, when especially the weak ties turned out to be effective. Another way is the use of specialized agencies. It gives the feeling of security. Another finding has been that strategies of entrance the destination country are gender-specific. Social ties are important for both genders, but for men more than for women. This disparity is due to the existing gender segregation in the labour market and households.

Literatura

- BOYD, Monica (1989): Family and personal networks in international migration: recent developments and new agendas. *International Migration Review* 23(3): 638–670.
- CASTLES, Stephen (2009): Migration and the Global Financial Crisis: A Virtual Symposium. Update 1.A: An Overview. Nahlíženo dne 15. 8. 2010. Dostupné na: <http://www.age-of-migration.com/uk/financialcrisis/updates/1a.pdf>.
- COYLE, Angela (2007): Resistance, Regulation and Rights: The Changing Status of Polish Women's Migration and Work in the 'New' Europe. *European Journal of Women's Studies* 14(1):37-50.
- ČSÚ (Český statistický úřad) (2009a): Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků VŠPS - časové řady. Nahlíženo dne 25. 8. 2009. Dostupné na: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/ji/zam_cr.
- ČSÚ (2009b): Česká republika: hlavní makroekonomické ukazatele. Nahlíženo dne 20. 8. 2009. Dostupné na: <http://www.czso.cz/>
- ČSÚ. 2010. Zlepšení situace na trhu práce. Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS - 3. čtvrtletí 2010 Nahlíženo dne 15. 11. 2010. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam110810.doc>
- DENZIN, Norman K. a Yvonna S. LINCOLN (2005): „Introduction: The discipline and practice of qualitative research.“ in DENZIN, Norman K., a Yvonna S. LINCOLN (eds.) *The Sage Handbook of Qualitative Research*, s. 1-28. 3rd Ed.. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

- EHRENREICH, Barbara a Arlie R. HOCHSCHILD (2002): Introduction. in EHRENREICH, Barbara a Arlie R. HOCHSCHILD, *Global Woman. Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*, s. 1-14. New York: Metropolitan Books.
- GAL, Susan a Gail KLIGMAN (2000): *The Politics of Gender after Socialism: A Comparative-Historical Essay*. Princeton: The Princeton University Press.
- GOLA, Petr (2009): Průměrná mzda v Evropě. Nahlíženo dne 20. 8. 2009. Dostupné na: http://www.mzdovapraxe.cz/mp/cs/archiv/dokument/&doc=d5225v7264p1&search_query=*+index%3D349+styp%3D6%7Cstyp%3D12&search_results_page=3
- GRANOVETTER, Mark (1973): The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology* 76 (6):1360-1380.
- HERNÁNDEZ-LEÓN, Rubén (2008): *Metropolitan Migrants. The Migration of Urban Mexicans to the United States*. Berkeley: University of California Press.
- HOME OFFICE (2009a): Control of immigration: quarterly statistical summary, United Kingdom. January – March 2009. Nahlíženo dne 20. 8. 2009. Dostupné na: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/09/immiq109.pdf>.
- HOME OFFICE (2009b): Accession monitoring report, May 2004 – March 2009. Nahlíženo dne 20. 8. 2009. Dostupné na http://www.ukba.homeoffice.gov.uk/sitecontent/documents/aboutus/reports/accession_monitoring_report/report-19/mayo4-mar09?view=Binary
- HONDAGNEU-SOTELO, Pierrette (2000): Feminism and migration. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 571(1):107-120.
- CHASE, Susan E. (200): „Narrative inquiry: Multiple lenses, approaches, voices.“ in DENZIN, Norman K. a Yvonna S. LINCOLN (eds.) *The Sage Handbook of Qualitative Research*, s. 651-679, 3rd Ed..Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- JANSEN, Clifford J. (1970): Migration: A Sociology Problem, in Jansen, Clifford J. ed., *Readings in the Sociology of Migration*, s. 3-35. Toronto: Pergamon Press.
- KOEHLER, Jobst, LACZKO, Frank, AGHAZARM, Christine a Julia SCHAD (2010): *Migration and the Economic Crisis in the European Union: Implications for Policy*. Brussels: Research and Publications Division, IOM (International Organization for Migration).
- KIVISTO, Peter J. a Thomas FAIST (2009): *Beyond a border: the causes and consequences of contemporary immigration*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- KOFMAN, Eleonore, PHIZACKLEA, Annie, RAGHURAM Parvati a Rosemary SALES (2000): *Gender and International Migration in Europe. Employment, Welfare and Politics*. London: Routledge.
- KURZY.CZ - Graf Kč / GBP, ČNB, grafy kurzů měn. Nahlíženo dne 28. 9. 2009. Dostupné na:<http://www.kurzy.cz/kurzy-men/kurzy.asp?A=G&m1=CZK&m2=GBP&T=o&V=2&od=4.1.1993&do=25.9.2009>
- LORBER, Judith. [1994] (2004): „Night to his Day“: The Social Construction of Gender.“ in Rothenberg, Paula S. (ed.) *Race, class, and gender in the United States: An integrated study*, s. 54-63. New York: St. Martin's Press.
- LUX, Martin, ČERMÁK, Daniel, OBADAŮVÁ, Miroslava, SUNEGA, Petr a Zdena VAJDOVÁ (2002): *Bydlení věc veřejná. Sociální aspekty bydlení v České republice a zemích Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- MASSEY, Douglas S., ARANGO, Joaquin, HUGO, Graeme, KOUAOUCI, Ali, PELLEGRINO Adela a J. Edward TAYLOR (1993): „Theories of International Migration: A Review and Appraisal.“ *Population and development review* 19(3):431-466.
- MASSEY, Douglas S., ARANGO, Joaquin, HUGO, Graeme, KOUAOUCI, Ali, PELLEGRINO, Adela a J. Edward TAYLOR (1998): *Worlds in Motion: Understanding of International Migration at the End of Millennium*. Oxford: Clarendon Press.
- MOROKVASIC, Mirjana (2004): 'Settled in mobility': engendering post-wall migration in Europe. *Feminist review* 77: 7-25
- MOROKVASIC, Mirjana (2008): *Crossing Borders and Shifting Boundaries of Belonging in Post-Wall Europe. A Gender Lens*. Praha: Multikulturální centrum Praha. Nahlíženo dne 15. 8. 2009. Dostupné na: http://aa.ecn.cz/img_upload/6334c0c7298d6b396d213ccd19be5999/MMorokvasic_Crossingbordersandshiftingboundaries.pdf
- MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí) (2006): *Přehled zaměstnanosti občanů států ČR na území států EU/EHP a Švýcarska v roce 2006*. Interní dokument (internal document).
- MPSV: *Přehled zaměstnanosti občanů ČR na území států EU/EHP a Švýcarska v letech 2005 – 2009*. Interní dokument MPSV. Zaslán dne 1. 12. 2010.
- OKÓLSKI, Marek (2004): The Effects of Political and Economic Transition on International Migration in Central and Eastern Europe, in: Massey Douglas S. a J. Edward Taylor eds., *International Migration Prospects and Policies in a Global Market*, s. 35-58. Oxford: Oxford University Press.
- PESSAR, Patricia R. a Sarah J. MAHLER (2003): „Transnational Migration: Bringing Gender In.“ *International Migration Review* 37(3):812-846.
- PORTES, Alejandro (1995): *Economic Sociology and the Sociology of Immigration: A Conceptual Overview*. in: Portes, Alejandro ed., *The Economic Sociology of Immigration*, s. 1-41. New York: Russell Sage

Motivy českých pracovních migrujících a strategie vstupu do cílového prostoru.

Zaměření na ekonomicko-politický kontext | Alena Pařízková

Foundation.

SPENCER, Sarah, RUHRS, Martin, ANDERSON, Bridget a Ben ROGALY (2007): Migrants' lives blond the workplace. The experiences of Central and East Europeans in the UK. Joseph Rowntree Foundation. Nahlíženo dne 15. 7. 2010. Dostupné na: <http://www.jrf.org.uk/publications/experiences-central-and-east-european-migrants-uk>

SWARD, John a Ron SKELDON (2009): Migration and the financial crisis: how will the economic downturn affect migrants? Development Research Centre on Migration, Globalisation & Poverty, Briefing No. 17, February 2009. Nahlíženo dne 15. 6. 2010. Dostupné na: http://www.migrationdrc.org/publications/briefing_papers/BP17.pdf

ŠMAUSOVÁ, Gerlinda (2006) Emancipace, socialismus a feminismus. Příspěvek přednesený na workshopu Emancipace žen za socialismu a dnes. Praha, 6. 11. 2006. Nahlíženo dne 5. 4. 2009. Dostupné na: <http://www.feminismus.cz/download/emancipace.pdf>

VAVREČKOVÁ, Jana (2006): Migrační potenciál po vstupu ČR do EU (Výsledky terénního šetření). Praha: VÚPSV.

VAVREČKOVÁ, Jana, MUSIL, Jakub a Ivo BAŠTÝŘ (2007): Počty a struktury českých migrantů v zahraničí a ekonomická motivace k zahraniční pracovní migraci (se specifickým zaměřením na migranty ve Velké Británii). Praha: VÚPSV.

WALLACE, Claire (2001): Conceptual Challenges from the New Migration Space, in: WALLACE, Claire a Dariusz STOLA eds., Patterns of Migration in Central Europe, s. 45-71. Basingstoke & New York: Palgrave.